

MAGYARSZOMBATFA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOMJEGYZÉK

Magyarszombatfa településrész

Gödörháza településrész

1. Bevezetés 3
2. Magyarszombatfa község bemutatása 5
(általános településkép, településkarakter)
3. Örökségünk 9
(a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők)
4. Településképi szempontból meghatározó területek 19
(eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arcuati jellemzők, és településkarakter bemutatásával)
 - szeres jellegű településrész
 - utcás jellegű településrész
 - zártkertek
 - természetvédelmi terület
 - egyéb beépítésre nem szánt terület
5. A településkép formálására vonatkozó ajánlások 25
(építészeti útmutató, közterületek településképi útmutatója – utcák, terek, közparkok, közterek)
 - Szeres jellegű településrész
 - telepítés, terepalakítás, épületmagasság, tetőhajlásszög, tetőforma, anyaghasználat, homlokzatképzés (színek, burkolatok)
 - Utcás jellegű településrész
 - telepítés, terepalakítás, épületmagasság, tetőhajlásszög, tetőforma, anyaghasználat, homlokzatképzés (színek, burkolatok)
 - Zártkertek
 - telepítés, terepalakítás, épületmagasság, tetőhajlásszög, tetőforma, anyaghasználat, homlokzatképzés (színek, burkolatok)
 - Kerítések
 - Kertek
 - Utciók, terek
6. Jó példák bemutatása 38
(épületek, építészeti részletek, kerítések, kertek, zöldfelületek kialakítása)
7. . Jó példák bemutatása 41
(sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések)

BEVEZETÉS

Az Őrségben jártam...

... s láttam erdőterítette
dombok öléből felszálló,
füstként gomolygó,
súlyos párafelhőt.
Tisztáson kérődző
tehenet s borját,
fenyveserdő szélén
szökkenő őzcsordát,
fehérre meszelt
nádfedeles házat,
százéves diófát,
szőlőlugast,
mestergerendát,
döngölt pádimentumot,
dombhátú kemencét,
muskátlis ablakot,
szürkére érett kopjafát,
szikár templomot.
Áthatolhatatlan
erdőkkel szegélyezett
kanyargós utakat róttam,
szalmakalapot hordtam,
szél fúj,
eső áztatott föntről,
ázott fű alulról.
Bizalommal fogadtak.
Szerettem.
Otthon voltam....

Ez a könyv nem tiltani akar.
Ez a könyv tanítani szeretne. Tanítani a közösséget és az egyént a harmóniára, a szépre, a környezetünkkel való együttélésre, arra hogyan lehet megbecsülni a tájat, a természeti és az épített környezetet. Mit lehet tenni, hogy Magyarszombatfa megőrizze szépségét, egyéni karakterét, identitását. A település és az Őrség értékeit bemutatva nyújt segítséget és ad javaslatot az értékteremtő alkotáshoz. Töltsön el mindenkit büszkeség hogy itt él, az Őrség a szűkebb hazája.

MAGYARSZOMBATFA KÖZSÉG BEMUTATÁSA

általános településkép,
településkarakter

Magyarszombatfa település Magyarország nyugati részén, az Őrségben, közvetlenül a szlovén határ mellett helyezkedik el. Közigazgatási területe 15,94 km². Két gyakorlatilag különálló településrészből, Magyarszombatfából és Gödörházából áll. Régebben ez két külön település volt, 1978-ban egyesítették őket. A fontosabb közlekedési útvonalak elkerülik, a Magyarszombatfa-Csákánydoroszló és Csesztreg-Magyarszombatfa összekötő út szeli át. A Szentgyörgyvölgyi-patak völgyében húzódó település határában többnyire erdőterületek, a beépített területek mellett legelők, rétek találhatók. A szántóterület aránya a rossz termőterületek miatt csekély. A gödörházi rész, régi, szeres jellegű beépítést mutat. A domboldalon épített szereket a főútról lecsatlakozó merőleges mellékutakkal lehet megközelíteni. A szerekhöz vezető utak az ott lakó családokról lettek elnevezve. A magyarszombatfai településrész az Őrségben megszokott szeres jelleg helyett jellemzően egyutcás kialakítású településszerkezetet mutat.

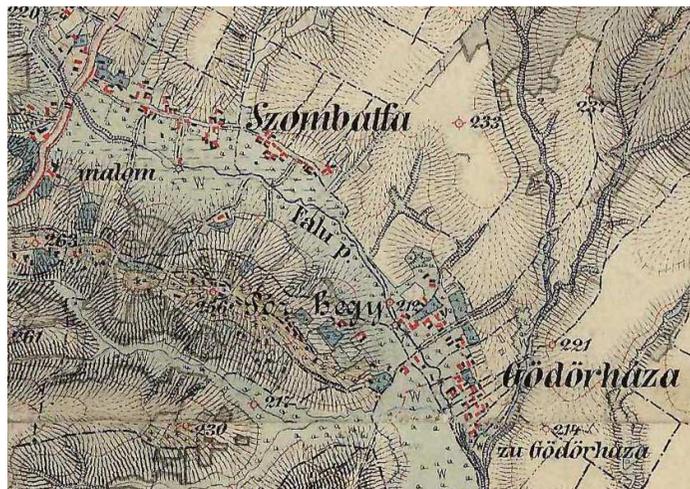
Magyarszombatfa és környéke már az őskorban is lakott hely volt. Erről régészeti leletek is tanúskodnak. Az itt élő néptörzseket a kelták, majd a rómaiak hódították meg. A rómaiak uralmát rövid ideig hun fennhatóság váltotta. A hunok bukása után különböző népek hosszabb, rövidebb ideig tartó uralmuként következett (keleti gótok, longobardok, avarok, vendek), majd a német frankok következtek, akik az itt lakókat keresztény hitre térítették. Így, mikor őseink elfoglalták a vidéket, itt keresztény népeket is találtak. A honfoglaló magyarok a területet védelmi vonalként használták. A XI. században őrállókat telepítettek ide, akik saját költségükön védték a határokat, ezért pedig nemesi kiváltságokban részesültek, közvetlenül a királynak tartoztak szolgálattal. Önálló közigazgatási és bírósági hatóságuk volt, elöljáróikat maguk közül választhatták. A mindenkori uralkodók (V. István, Kun László) ezeket a kiváltságokat fenntartották, megerősítették. Mátyás király uralkodásáig ezek a kiváltságok csak megközelítették a nemesi jogokat, melyet ő emelt ténylegesen nemesi rangra. Az ő idején nemesi területnek hívták az Őrség területét. Később adományleveleket kaptak I. Ferdinándtól majd II. Rudolftól is. A török hatalom erősödése miatt meg kellett szilárdítani a határ védelmét, ennek ellenére 1600-ban elesett Kanizsa vára és az Őrség is a törökök adófizető területévé vált. A Rákóczi szabadságharc idején a közteherviseléstől felmentették az itt lakókat. Hosszú ideig élvezhették a kiváltságaikat, de a XVII. század második felében a Batthyány család megelégteltette ezt és jobbágy munkára kötelezte az itt élőket. A Rákóczi szabadságharc bukása után az Őrség a legmélyebb jobbágy sorba süllyedt. Ez az 1848-as szabadságharc jobbágyfelszabadításával ért véget. 1848 után alapvetően új társadalmi viszonyok alakultak ki. Az őrségi szervezet feleslegessé vált, és meg is szűnt. Sokan elhagyták az országot a századforduló környékén. A föld felaprózása ellen egy gyerekes családokkal védekeztek. Ez az I. világháború idején azt eredményezte, hogy szinte kihalt a munkaképes korosztály az Őrségből. A II. világháború kitörése idején az Őrség az ország legszegényebb és legelmaradottabb vidékei közé tartozott.

Első Katonai Felmérés (1763-1787)

Kataszteri térkép (1856)

Magyar Királyság (1869-1887)

Magyarország Katonai felmérése (1941)

Az élet itt a határsávban nehezebb volt, mint az ország belsejében, így tömeges elvándorlás kezdődött. Megnőtt a parlagon hagyott terület, az állattenyésztés is visszaesett. A termelőszövetkezetekbe a parasztok kedvük ellenére léptek be. Sokan a földművelésről átálltak ipari vagy kereskedelmi tevékenységre. A problémák azonban nem oldódtak meg. Jellemző adat a terület pusztulására hogy 1960-1965 között az elvándorlás mértéke hatszorosa volt a természetes szaporodásnak. A kerámiagyár telepítését a régi, jelentős fazekas kultúrára alapozták. A gyár viszonylagos fejlődést hozott, de 1998-ban csődbe ment. A falu 1907 óta viseli mai nevét, előtte Szombatfalvának hívták.

A régi térképeken láthatjuk Magyarszombatfa fejlődését a XVIII. századtól a XX. századig.

8 | Magyarszombatfa község bemutatása

Ha a településről beszélünk, akkor külön meg kell említeni a magyarszombatfai fazekasságot. Már az első okleveles említés 1366-ból bizonyítja a közel 700 éves fazekas hagyományt a faluban, de vélhetően ez még régebbi időkhöz nyúlik vissza. A kelták honosították meg az agyagkorongot a területen, majd a rómaiak lerakták az agyagipar alapjait, ami az őrségi ember egyik fő megélhetési forrása lett. Az alapanyag az agyag, ami az Őrségben szinte mindenhol megtalálható. Erre a mesterségre alapították az 1950-es években a Kerámiagyárat, ami 1998-ig üzemelt és sok helyi embernek munkát adott. Az üzem bezárása után többen folytatták a mesterséget, de a fazekasok száma egyre csökkent. A tradíció fenntartásáért és a fazekas mesterség megmentéséért hozták létre 2002-ben a Nemzetközi Fazekas Találkozót.

ÖRÖKSÉGÜNK

a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

Magyarszombatfa község területén két műemlék található. Az egyik Gödörházán a főút közelében, a temető felé vezető út mellett lévő szoknyás, fa harangláb. A haranglábát a gödörházi reformátusok építették 1790 körül, akkor, amikor a protestánsoknak nem volt még tiltva a magas torony építése. Talpgerendarácsra épült, négyoszlopos, zárt szoknyás harangláb nyitott harangtoronnyal.

Másik műemlék épület a Magyarszombatfa területén a főút mellett található régi lakóház. A környékre jellemző régi zsúpfedeles épületekből már csak ezt az egyet találjuk. A felújított ház múzeumnak adnak otthont. Az őrségi fazekasságot, a fazekasmesterséget, ennek történetét mutatják be. Ebben az 1974-ben helyreállított, majd 1996-ban felújított házban egy mezőgazdasággal foglalkozó paraszti fazekas család élt. Három helyiségből álló, boronafalú, ollólábas tetőszerkezetű, zsúpfedeles, füstös konyhás lakóház. A lakóház a telken keresztben, az utca vonalával párhuzamosan épült. A helyiségek ajtaja a tornácra nyílik, az utcai oldalon nincs ablak. Az udvaron egylégterű, csak erre a vidékre jellemző cserépető kemence áll.

Magyarszombatfa település bővelkedik a népi építészeti örökség elemeiben, lakóházakban és gazdasági épületekben is egyaránt. Ez az őrségi településekre jellemző sajátos építészet évszázadokon át formálódott és máig megőrizte jellegzetességeit.

A házak hagyományos építőanyaga a 19. század közepéig a fa volt, ehhez a környéken lévő erdők anyagát használták. A házakat egymásra fektetett gerendákból építették úgy, hogy azokat a sarkokban csapolással illesztették egymáshoz. Ezeket a boronafalás házakat kívül-belül szalmatörekes sárral tapasztották, majd fehérre meszelték. A tetőt zsuppal fedték.

A házakat belsőégi telkek vették körül, az elszórtan álló házak közé nagy gyümölcsösöket ültettek, vagy réteket kaszáltak.

A 19. század közepe felé kezdték el tömegesen beépíteni a helyi, jó minőségű agyagból készült téglákat, a tetők fedésére pedig a cserepet. A téglaházak jellemző építészeti eleme a kiugró rövid előtornác, a kődisállás.

A helyiségeket (szoba, konyha, kamra, ólak) eleinte egyvonalban helyezték el. A társasági élet központja a konyha volt – kezdetben füstökonyha kemencével és főzőpadkával. A füst csökkentésére alakították ki a mászókéményes tűzhely kombinációt, amiket gyakran összekapcsoltak a konyhából fűtött szobai cserépkályhákkal.

Az L alaprajzú, ún. „hajlított ház”-akban a gazdasági épületszárnyat (kamra, istálló, pajta) a lakóépület végében, arra merőlegesen helyezték el. A legjellemzőbb háztípus az ún. „kerített ház”, ahol az udvart a lakó- és a gazdasági épületek U alakzata fogja közre, negyedik oldalt pedig kerítés zárja le.

A porták legszembetűnőbb épületei a nagy, különálló szénatároló pajták, köztük a falazott téglapilléreken álló, deszkázott falú lábaspajták. Jellegzetes gazdasági épület a kukoricagóré. A góré vázát az erős, teherbíró gerendázat jelenti, a tárolóteret pedig lécezett fal választja el. Az építmény padlója kiemelt, nem érintkezik a talajjal, fedése változó.

Az épített környezet elemei közül helyi védelemre javasoljuk a korábbi iskola épületét (kódisállásos), ami most vadászati kiállításnak ad helyet. Az épület a Szlovénia határához vezető úthoz kapcsolódó bekötőútról közelíthető meg. Szintén helyi védelemre javasoljuk a Fő út mellett álló, téglából épült harangtoronyt.

A Dunántúli jellegzetes településformája az utcás falu. Az Őrségben ritkán találkozunk ezzel, de érdekes módon Magyarszombatfa település magyarszombatfai része utcás jelleggel alakult ki. Itt az átmenő út két oldalára vannak felfűzve a hosszú telkek, az épületek a telek oldalhatárához rendezve helyezkednek el az utcára merőleges tetőgerinccel. Ritkábban, de láthatunk itt utcával párhuzamos gerinccel épült épületeket is. A település e része rendezett, utcás jellegű településformát mutat. A telken belül elől a lakóépületek helyezkednek el, utána következnek a lakóépületekhez kapcsolódva, vagy önálló kialakítással a különböző funkciójú gazdasági épületek. A gazdasági épületek néha L alakban befordulva is megtalálhatóak. A gazdasági épületek után kezdődik a kert, amit sokszor gyümölcsösként művelnek. A veteményesek a lakóépülethez közel találhatóak általában.

Az épületek igazodnak egymáshoz, követik az utca vonalát. Az utcás falujelleg kialakulását a viszonylag sík domborzat is segítette. Pincét nem építettek, inkább a gazdasági épületek számát növelték. A lakóépületek padlóvonala sincs jelentősen megemelve, a terepszintről egy-két lépcsővel elérhető.

Magyarszombatfa gödörházi településrésze teljesen eltérő településképet mutat. Az itt élők a többiekétől függetlenül választottak maguknak lakóhelyet. Lakóházaik és a hozzájuk kapcsolódó gazdasági épületeik a tájban szétszórva helyezkednek el. Laza elrendezéssel, egymás szomszédságában épületek fel a porták is. E településforma hagyományos elnevezése a „szer”. Ezek általában 10-20 lakótelket foglaltak magukba, laza összetartozással, sokszor utak keresztesződéséhez telepítve. Az őrségi ember lakóházát és a hozzá tartozó gazdasági épületeit igyekezett a telek legmagasabb pontjára építeni. Nagyon fontos telepítési szempont volt a tájolás is. A lakószobák és a ház bejáratát a kedvező keleti vagy nyugati égtáj felé fordították. Északra legfeljebb csak a melléképítmények voltak tájolva. Az épületek fő tengelyei nem feltétlenül igazodtak egymáshoz, fontosabb a lakók számára a jó tájolás. Az épület például illeszkedett a tájba, a növényzet a házak kisebb-nagyobb részét takarta. Az épület az útról kis földúton, ösvényen volt elérhető.

Mindig az ember igazodott a meglévő felszíni adottságokhoz. Nem akartak költséges földmunkával építkezni, a padlóvonal szintjének eltérő megválasztásával igazították az épületeket a terep adottságaihoz. Figyeltek arra is, hogy a csapadékvíz elvezetését a lehetőségek szerint minél kisebb mértékben gátolják.

Ez a látszólag rendezetlen, bár nagyon tudatos, egymáshoz kötöttségek nélkül kapcsolódó telepítés adja az őrségi települések szépségét, báját.

A táji adottságokra jellemző a változatos domborzat, és az ahhoz jól alkalmazkodó terület-használat. A település szerkezete a lejtésviszonyoknak megfelelően alakult és fejlődött, ezzel alkotva egyedi struktúrát.

A földterületeket szántó helyett rétként, legelő és kaszálóként használták, ami az egyszintes növényállományok rendkívüli fajgazdagságát fenntartotta, és a mai napig elősegíti fennmaradását.

Magyarországi viszonylatban a csapadéokban leggazdagabb térség az Őrség, a talaja agyagbemosódásos barna erdőtalaj, az alapkőzetből kifolyólag savanyú kémhatású, így alkalmas őshonos fafajok alkotta erdők telepítésére, melyek Magyarszombatfa és Gödörháza területén elsődlegesen védelmi rendeltetésűek, és védettséget is élveznek.

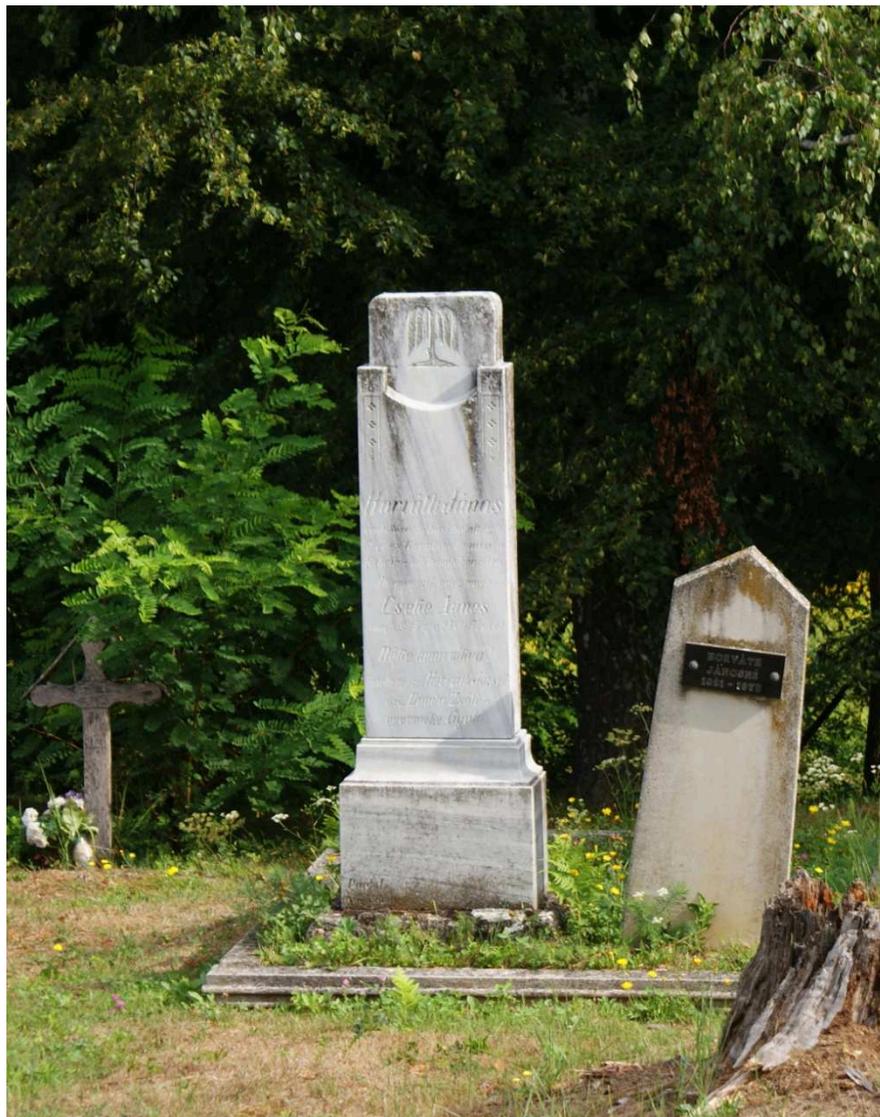
Egyedi értéket képviselnek ezek a védett koros erdőtársulások, a Szentgyörgyvölgyi-patak mentén kialakult nedves rétek, gyümölcsösök, kaszálórétek, láprétek és a hagyományos kisparaszti gazdálkodással fennmaradt társulások, melyeket a Sárgaliliom tanösvényt követve megismerhetünk ma is.

A település területén idős faegyedek is találhatóak, melyek tájképileg meghatározóak, többek között a Millenniumi emlékmű környezetében, a magánkertekben és az erdők határán.

Fontos kulturális örökségként említésre méltó a temetőben fellelhető "sökfás" temetkezési szokás hagyatéka, mely egyedi helyi jellegzetesség, csupán néhány település temetőjében találhatóak meg az eredeti, fából készült fejfák.

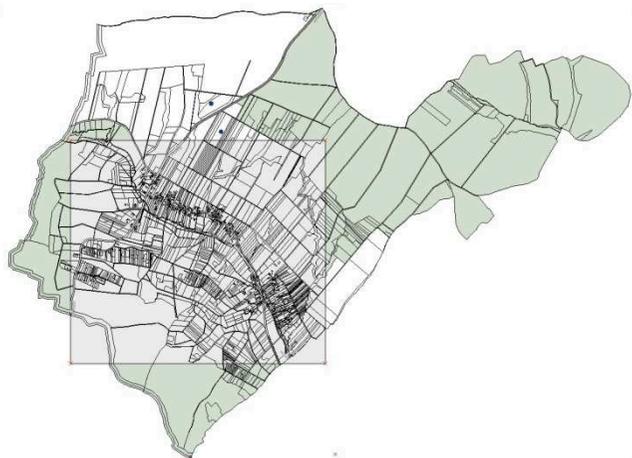

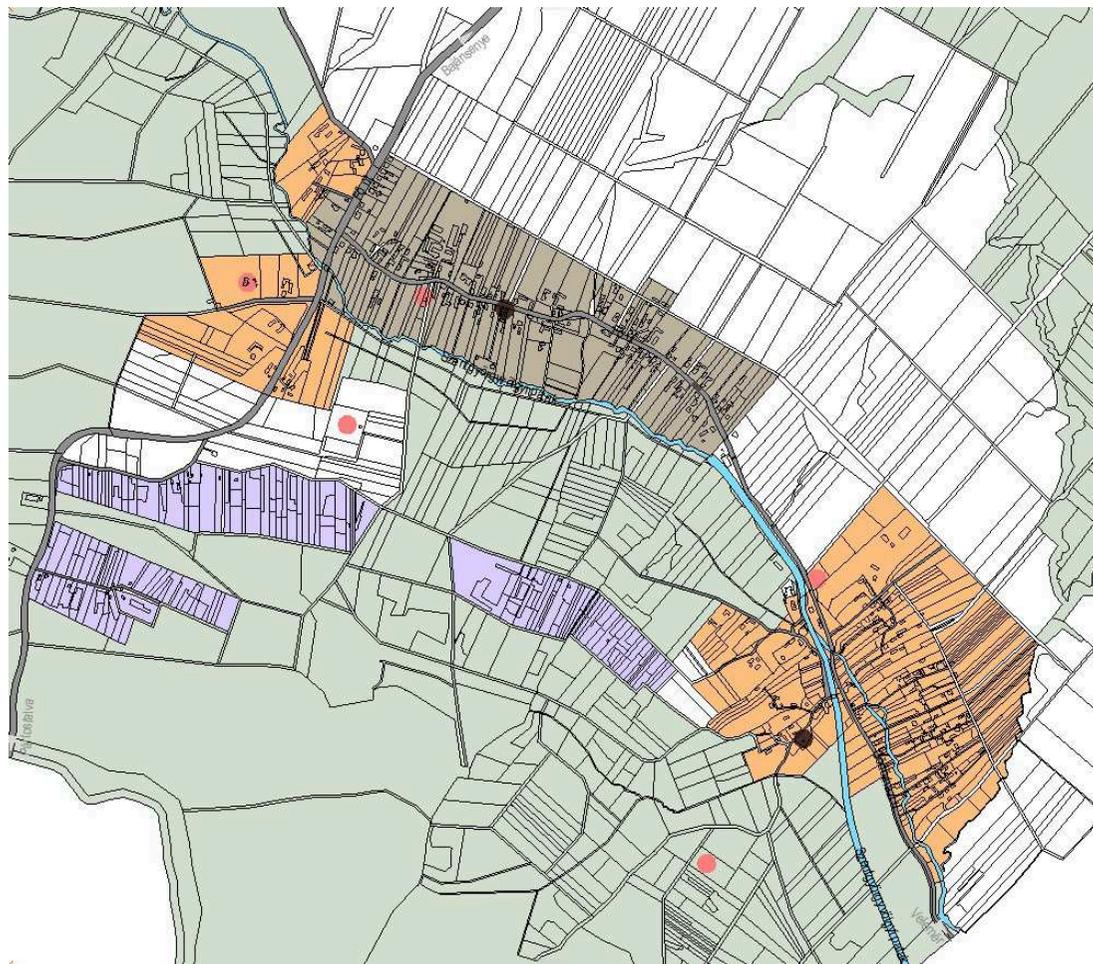

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK - MAGYARSZOMBATFA

eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával

- szeres jellegű településrész
- utcás jellegű településrész
- zártkertek
- természetvédelmi terület
- egyéb beépítésre nem szánt terület
- műemlék
- régészeti terület
- helyi védelem

SZERES JELLEGŰ TELEPÜLÉSRÉSZ - GÖDÖRHÁZA

Magyarszombatfa település gödörházi részét és a magyarszombatfai településrész nyugati oldalát a szeres jellegű településrészhez soroltuk. Nem volt szükség ezen belül külön lehatárolásokra, mert a jellemző településkép, a természeti és az épített környezet itt nagyon hasonló, egységes. Gödörháza mai képét a XIX. század végére XX. század elejére érte el. A világháborúk és a szocialista rendszer sem avatkozott be jelentősen ebbe a képbe, bár 1978-ban a települést Magyarszombatfához csatolták. Új épületek építése kevés, inkább a régebbi épületek felújítása, átalakítása a jellemző. Ezek a felújítások, átalakítások eléggé változatosak. Van ahol megőrizték a régi épületkaraktert, van ahol ez alig kivehető, de semmiképpen nem épültek az utcaképbe, településképbe nem illő épületek. Ez a településrész máig megőrizte szeres jellegét, ezt őrzi a főútról merőlegesen a telkekhez vezető utak elnevezése is („Gálok uccája”, „Dénisek uccája”, „Kispetik uccája” stb.). Látszólag rendezetlenül, de az Őrségre jellemző logikával telepítik az épületeket. Érdekes, hogy a telkek az utcával párhuzamosan futnak fel a dombra, viszonylag kis szélességi mérettel. A lakóépületek és a gazdasági épületek rendezett egységben, inkább hosszanti elrendezéssel építették. Általában a beépítési mód oldalhatáron álló, de a lakóépületet szabadonálló módon is elhelyezték. Az épületek változatos módon telepítették, hosszanti tengelyüket inkább a tájolás, mint az egymáshoz igazodás határozza meg. Egységes, hogy az épületek szélessége kicsi (5-6 m), két ablakosztású. Így a tetőfelület nem uralja tolaakodóan az épületet, arányos épülettömeg tud kialakulni. Változatos épülettípusokat találunk. Hosszanti tornácos épület éppúgy található, mint kódisállásos. A lakóépületek padlóvonala általában csak kicsit van megemelve (15-30 cm). A régebbi épületeket fából építették, majd sárral tapasztva, fehérre meszelték, nem maradt natúr fa felület általában. Az újabbak téglából épültek, de a fehér szín, mint jellemző elem megmaradt. Jellemző fedési mód a téglacserép fedés.

A településrészen talán a legjellemzőbb épülettípus a gazdasági épület. A gazdasági épületeket a lakóépületekkel összhangban építették, azokkal szerves összhangot alkot. Mivel ezeket az átalakítások, felújítások kevésbé érintették, jobban megőrizték a népi építészeti hagyományokat. Jellemzően a lakóépülettel párhuzamos, vagy merőleges hossz tengellyel telepítették, magastetős kialakítással. Az épület szerkezete fából, vagy látszóteglás pillérekből készült, a falváz szerkezete szinte minden esetben faanyagú.

Jellemző, hogy a házakat sokszor az utcáról nem látjuk. Visszahúzódik a közterülettől. Ezt elsősorban növények telepítésével oldották meg. A kerítés inkább funkciókat határol el, nem pedig tulajdonokat. Sokszor nincs is, vagy sövénykerítés. Ha van, akkor az utca felé jellemzően nem magas (80-100 cm) fakerítés. A kapuk általában nyitva vannak.

UTCÁS JELEGŰ TELEPÜLÉSRÉSZ – MAGYARSZOMBATFA

A magyarszombatfai településrész utcás jellegű. Itt a főútra merőlegesen helyezkednek el az ingatlanok. Jellegzetes egyutcás telepítés, néhol kis bekötőutakra fűzött belső telkekkel. Ezen a településrészen már jobban érződik a XX. század beavatkozása. A régi lakó- és gazdasági épületek mellett megjelentek és számosak az 1960-as évek kockaházai is. Ez visszavezethető a kerámiagyár aranykorára. Itt szabadabban lehet alkalmazni az építészeti formaelemeket, de úgy hogy az ne váljon tájidegenné. Fontos, hogy egységes utcakép alakuljon ki. A településrészt jellemző az oldalhatáron álló, utcára merőlegesen épített lakóépület a mögöttes gazdasági épülettel. A lakóházak az utcával együtt fordulnak, a tájolásnak kisebb szerepe van. A beépítést az utca vonala határozza meg. A régebbi épületek az utca felé oromfalas kialakításúak, kisebb mértékben előfordulnak utcával párhuzamos tetőgerincű épületek is. Az előkertek mérete változó, a jellemző méret 0-5 m-ig terjed. Itt már jellemzőbb a kerítés. Az utca felé határozott lehatárolásokat látunk.

ZÁRTKERTEK

Magyarszombatfa közigazgatási területén belül külön meg kell említeni a zártkertes településrészeket. Itt, az Őrségben ritka déli lejtőket kihasználva, szőlőműveléssel, gyümölcstermesztéssel foglalkoztak. Mára a zártkertek egy részén felhagytak a műveléssel, így itt rendezett és rendezetlen területek váltakoznak. Néhány telekre tulajdonosaik kisebb gyümölcstárolókat, tartózkodókat építettek. Az épületeket mindig az úthoz közel telepítették. Az oldalhatáron álló, magastetős épületek tetőgerince az útra merőleges. A területen fokozottan figyelni kell az új épületek tájba illesztésére. A terepviszonyoknak megfelelően kell telepíteni az épületeket, úgy hogy a csapadékvíz elvezetése rövid úton biztosított legyen. Lehetőség szerint kisebb épületek épüljenek, a nagy tömegű, magas, összetett tetővel rendelkező épületeket kerülni kell.

TERMÉSZETVÉDELMI TERÜLET

Magyarszombatfa külterületi, beépítésre nem szánt része nagyrészt az Őrségi Nemzeti Parkhoz tartozik. Ezen a területen leginkább erdőterületek találhatók, az Őrségre jellemző bükkösökkel és erdei fenyvesekkel vagy gyertyános-tölgyesekkel. Kisebb mértékben kaszálórétek, láprétek is megtalálhatók.

EGYÉB BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLET

Magyarszombatfa község egyéb beépítésre nem szánt területeit a belterületek határa és az Őrségi Nemzeti Park határa fogja közre. Jellemző területei szántó művelési ágban vannak. Itt természetközeli gazdálkodást folytatnak. A területen gazdasági épületek nem jellemzőek, ezek belterületen, a lakóépületek közvetlen környezetében helyezkednek el. A beépítésre nem szánt területen fekszik a falu két temetője is, ahol az Őrségre jellemző régi, egyszerű és díszítetlen sökfák is megtalálhatók. A temetők területét helyi védelemre ajánljuk.

A TELEPÜLÉSKÉP FORMÁLÁSÁRA VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

építészeti útmutató, közterületek településképi útmutatója – utcák, terek, közparkok, közterek

SZERES JELLEGŰ TELEPÜLÉSRÉSZ

TELEPÍTÉS

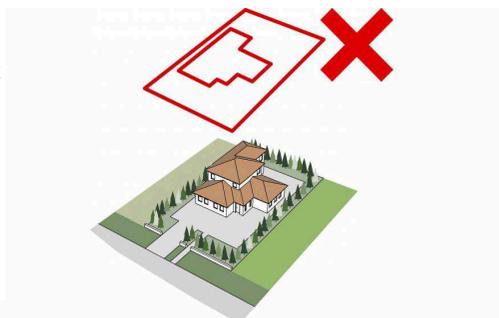
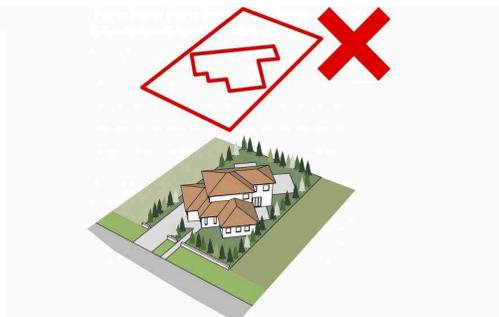
A szeres jellegű településrészen a lakóépületek általában az oldalhatáron állnak. Az utcához képest a szerek területén, változatos módon helyezkednek el az épületek. Inkább a telken belüli elhelyezkedés, a tájolás a fontos és nem az, hogy a szomszéd telken lévő épülettel egyiséget mutasson.

A lakóépületeket általában többszintes növényzettel veszik körül. Ez egyszerre véd a kíváncsi tekintetektől és az időjárástól (csapadék, nap-sütés) is.

Az épületek formája a környezetéhez igazodik. Jellemzően egységes tömegű lakó- és gazdasági épületek állnak ezen a településrészen.

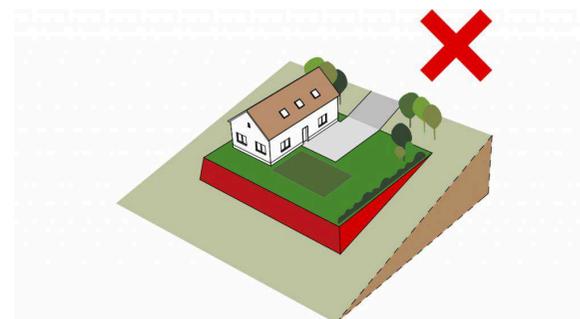
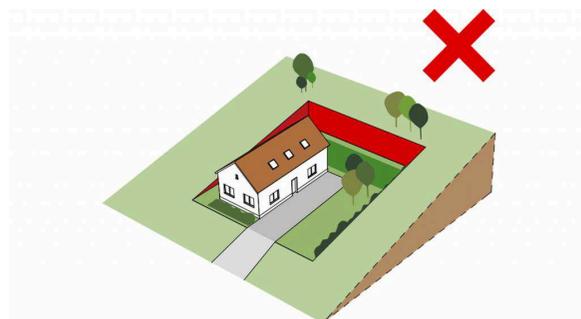
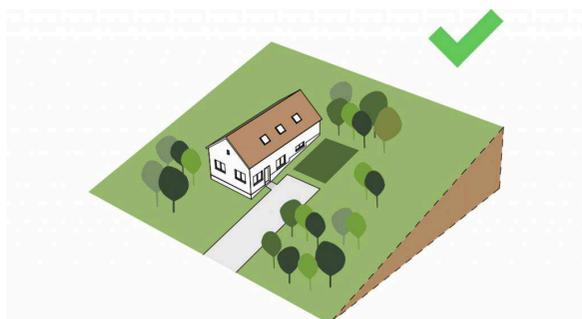
Szélességük keskeny, tömegalakításuk egyszerű. Ehhez nem igazodna egy töredezett formájú alaprajz és épülettömeg, ezt kerülni kell. Javasolt a hossz tengelyre szervezett alaprajz, közepén a bejárati ajtóval, akár tornáccal együtt, vagy T alakú alaprajz a kődisállások mintájára.

A gazdasági épületek a lakóépületek köré szerveződhetnek, a keskeny telkek miatt javasolt a lakóépület mögé építeni sorolva, közel azonos szélességben és tetőhajlással. Az épületek a felfutó, saját kis utcákkal párhuzamosan állnak.

TEREPALAKÍTÁS

Az épületeket úgy érdemes elhelyezni a terepen, hogy az a lehető legkisebb földmunkával járjon, lejtős felszínen a bevágás és a feltöltés közel azonos legyen. A településrészen a padlóvonal jelentős megemelése nem jellemző, célszerű hogy a bejárat a terepszinttől csak egy-két lépcsőfokkal legyen feljebb, vagy a terepet lehet a bejárhoz rendezni. A szeres jellegű településrészen a lejtős felszín miatt fokozottan figyelni kell a csapadékvíz elvezetésre a területről. Célszerű az épületeket a lejtés irányú hossz tengellyel elhelyezni, lejtő felőli oldalukat védeni az odajutó csapadékviztől.

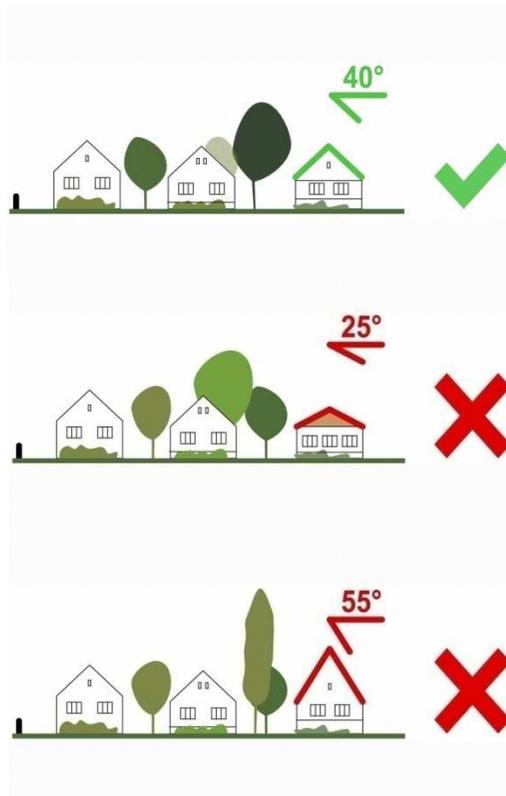
ÉPÜLETMAGASSÁG

A szeres jellegű településrészen az épületek magassága közel azonos. Igaz ez a lakó- és a gazdasági épületekre egyaránt. A tájba és a környezetbe illeszkedés érdekében kerülni kell a kétszintes épületek építését, az átalakításoknál inkább az épület bővítését kell előnyben részesíteni az esetleges térdfalmagasítással kialakított tetőtérbeépítés helyett. Tetőtérbeépítés a meglévő tömegben belül javasolt.

TETŐHAJLÁSSZÖG

A szerves jellegű településrészen az épületek tetőhajlásszöge közel azonos (35°-40°). A környezetbe való illeszkedés érdekében ajánlott az új építésekénél és az átalakításoknál is a meglévőkkel közel azonos hajlásszögű, magastetős kialakítást választani.

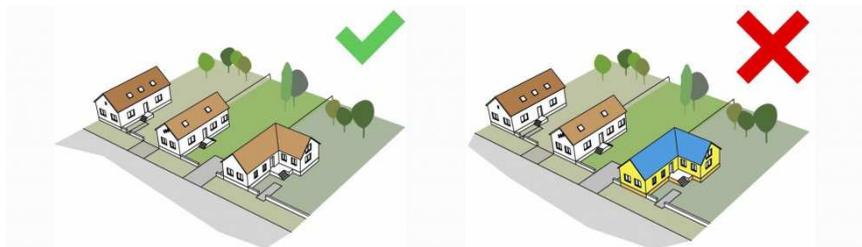
TETŐFORMA

Az Őrség területére, így Magyarszombatfára is az egyszerű tetőforma a jellemző. A tetőforma igazodva az egyszerű tömeghez nem tördelt. Jellemző a nyeregtető és az ormfalás kialakítás. Ehhez igazodva ajánlott az új épületek tetőformáját is alakítani. Tetőtérbeépítés esetén a tetősík ablak és az épülethez, valamint a tetőhöz igazodó, arányos álló tetőablak is elhelyezhető.

ANYAGHASZNÁLAT

A szerves jellegű településrészen a természetes anyagok használatát javasolt előnyben részesíteni. Az új épületek és épületrészek a mai kornak megfelelő téglából lehet készíteni. Fagerendás építés is megfelelő, ilyenkor a régi boronafalás épületeket lehet mintának tekinteni. A tetőszerkezethez faanyag, a tetőfedésre égetett agyagcserép javasolt. Nád és zsuffpedés is elképzelhető. Az ablakok és az ajtók is lehetőség szerint természetes anyagból, fából készüljenek.

HOMLOKZATKÉPZÉS (SZÍNEK, BURKOLATOK)

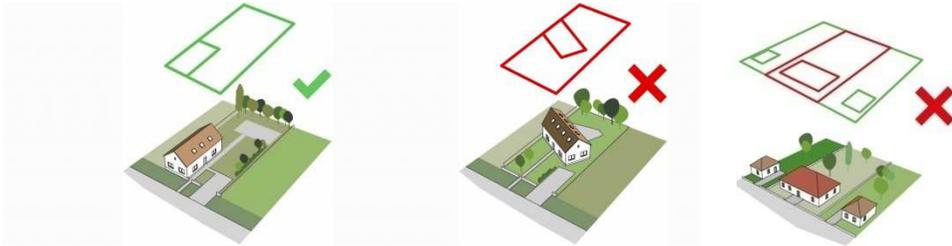
Az Őrség területén régebben a fagerendás épületeket tapasztották majd a felületet fehérre meszelték. Homlokzati díszítés nagyon kevés. Később már más színt is használnak, de egy épületet egy színnel festettek. A környezetbe illeszkedés miatt javasoljuk az épületeket pasztellszínekkel festeni, épületenként egy színt használva. Zavaró a túlzottan harsány, rikító színezés, ezt kerülni kell. Az épületek kőburkolása a tájtól teljesen idegen, homlokzatburkolásként legfeljebb a gazdasági épületekre jellemző nyerstégla burkolat javasolható. Az ablakok és ajtók színe hagyományosan sötétzöld vagy barna mázolás, de javasolt az épülthez illeszkedő más szín vagy lazúros felület is. Az épületek tetőfedése jellemzően natúr cserépfedés, a harsány, erős színeket itt is fokozottan kerülni kell. A látszó faanyagok felületét az épülettel harmonizáló mázolással vagy lazúrozással lehet kezelni.

UTCÁS JELLEGŰ TELEPÜLÉSRÉSZ

TELEPÍTÉS

Az utcás jellegű településrészre jellemző az épületek egymáshoz képest rendezett telepítése, az utca vonalához igazodás. A tervezett épületek gerincvonalát javasolt az utcára merőlegesen vagy azzal párhuzamosan alakítani. Törekedni kell az egyszerű tömegalakításra, a viszonylag tömör, nem szétterülő beépítésre.

TEREPALAKÍTÁS

Ezen a településrészen viszonylag sík terepadottságokkal találkozunk. A tervezett épületek padlóvonalát – a meglévőkhöz hasonlóan – érdemes a terepszint közelében elhelyezni (akár a terepet a padlóvonalhoz rendezve).

ÉPÜLETMAGASSÁG

Az utcás településrészen az épületek magassága közel azonos. Igaz ez a lakó- és a gazdasági épületekre egyaránt. A tájba és a környezetbe illeszkedés érdekében kerülni kell a kétszintes épületek építését, az átalakításoknál inkább az épület bővítését kell előnyben részesíteni az esetleges térfalmagasítással kialakított tetőtérbeépítés helyett. Tetőtérbeépítés a meglévő tömegben belül javasolt, hasonlóan a szeres jellegű településrészhez.

TETŐHAJLÁSSZÖG

Jellemzően a szeres jellegű településrészre vonatkozó ajánlásokat javasoljuk itt is megtartani.

TETŐFORMA

A tetőforma kialakítása során az egyszerűsítésre kell törekedni. Feleslegesen bonyolult, összetett tetőfelület építését kerülni. Az egyszerű tömegalakításhoz egyszerű tetőformát javasolt választani.

Jellemző a nyeregtető és az oromfalas kialakítás. Ehhez igazodva ajánlott az új épületek tetőformáját is alakítani. Tetőtérbeépítés esetén a tetősík ablak és az épülethez, valamint a tetőhöz igazodó, arányos álló tetőablak is elhelyezhető.

ANYAGHASZNÁLAT

Az utcás jellegű településrészen a természetes anyagok használatát javasolt előnyben részesíteni. Az új épületek és épületrészek a mai kornak megfelelő téglából lehet készíteni. Fagerendás építés is megfelelő, ilyenkor a régi boronafalás épületeket lehet mintának tekinteni. A tetőszerkezethez faanyag, a tetőfedésre égetett agyag-cserép javasolt. Az ablakok és az ajtók is lehetőség szerint természetes anyagból, fából készüljenek.

HOMLOKZATKÉPZÉS (SZÍNEK, BURKOLATOK)

Jellemzően a szeres jellegű településrészre vonatkozó ajánlásokat javasoljuk itt is megtartani.

ZÁRTKERTEK

TELEPÍTÉS

A zártkerti településrészen a gazdasági épületek általában az oldalhatáron állnak. Jellemző, hogy az úthoz közel telepítették ezeket, hogy a telken hosszú utat ne kelljen megtenni az épületig. Igyekeztek az épületet lehetőleg a telek magas pontján elhelyezni. A gazdasági épület körül kis tér, füvesített terület van, majd a gyümölcsös következik, azután a domboldalon lefelé a szőlőültetvény.

Az épületek formája egymáshoz, a környezetéhez igazodik. Jellemzően egységes tömegű gazdasági épületek állnak ezen a településrészen. Szélességük keskeny, tömegalakításuk egyszerű. Ehhez nem igazodna egy töredezett formájú alaprajz és épülettömeg, ezt kerülni kell. Javasolt a hossz tengelyre szervezett alaprajz, középen a bejárati ajtóval, akár tornáccal együtt.

TEREPALAKÍTÁS

Az épületeket úgy érdemes elhelyezni a terepen, hogy az a lehető legkisebb földmunkával járjon, lejtős felszínen a bevágás és a feltöltés közel azonos legyen. A zártkerti településrészen a lejtős felszín miatt fokozottan figyelni kell a csapadékvíz elvezetésre a területről. Célszerű az épületeket a lejtés irányú hossz tengellyel elhelyezni, lejtő felőli oldalukat védeni az odajutó csapadékvíztől.

ÉPÜLETMAGASSÁG

A zártkerti településrészen az épületek magassága közel azonos. A tájba és a környezetbe illeszkedés érdekében kerülni kell a kétszintes épületek építését, a térdfalmagasításokat. A lejtős terep miatt ügyelni kell, hogy a lejtő felőli homlokzatmagasság se legyen eltúlzott méretű.

TETŐHAJLÁSSZÖG

A településrészen az épületek tetőhajlásszöge közel azonos (35°-40°). A környezetbe való illeszkedés érdekében ajánlott az új építéseknel és az átalakításoknál is a meglévőkkel közel azonos hajlásszögű, magastetős kialakítást választani. Az épületek itt viszonylag messze állnak egymástól, ezért fokozottan tájba és a környezetbe illő épület más hajlásszöggel is tervezhető.

TETŐFORMA

A tetőforma kialakítása során az egyszerűségekre kell törekedni. Feleslegesen bonyolult, összetett tetőfelület építését kerülni. Az egyszerű tömegalakításhoz egyszerű tetőformát javasolt választani. Jellemző a nyereg tető és az oromfalas kialakítás. Ehhez igazodva ajánlott az új épületek tetőformáját is alakítani.

ANYAGHASZNÁLAT

A zártkerti településrészen a természetes anyagok használatát javasolt előnyben részesíteni. Az új épületek és épületrészek a mai kornak megfelelő téglából lehet készíteni. Fagerendás építés is megfelelő, ilyenkor a régi boronafalás épületeket lehet mintának tekinteni. A tetőszerkezethez faanyag, a tetőfedésre égetett agyag-cserép javasolt. Az ablakok és az ajtók is lehetőség szerint természetes anyagból, fából készüljenek.

HOMLOKZATKÉPZÉS (SZÍNEK, BURKOLATOK)

Jellemzően a szerez jellegű településrészeire vonatkozó ajánlásokat javasoljuk itt is megtartani.

KERÍTÉSEK

Az Őrségre jellemző, hogy természetes anyagokból, a tájra jellemző növényekből ültetett sövényből készülnek a kerítések. Kellemes látvány, mikor szinte csak jelzésértékűen, teljesen tájba olvadva jelennek meg a kerítések, alacsony sövény, esetleg többszintes növényállomány telepítésével, vagy csak karók közé feszített zsinórok mutatják a telekhatárokat. Sok helyen látható, hogy a telkek határvonalát a gyeper gondozottsága mutatja, nem áll a szemünk útjába semmi, a festői táj akadályok nélkül kibontakozhat.

A fából ácsolt kerítések színe természetes fa szín, vagy a növényzetbe olvadó, semmiképp sem harsány, a figyelmet magára felhívó. Minden esetben áttört, hogy a ház előkertje látható legyen.

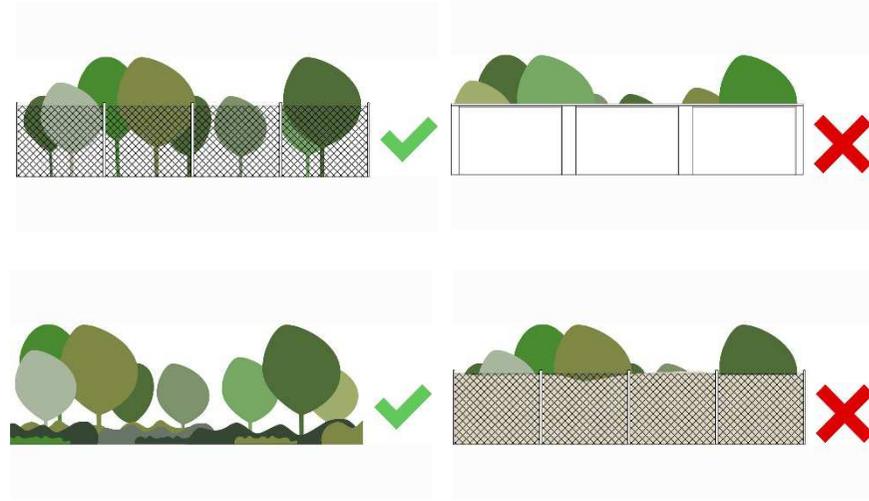
Az acélkerítésekre is találunk szép példákat, szintén, amikor környezetükbe olvadó színre mázoltak, alacsonyak, és nem túl sűrűn rácsozottak. A kerítés mentén ültetett növényzet részben ráfed az épített elemre, kiegészíti azt.

Az élő sövényből készült kerítések belátásgátlók, alaposan átgondolt és gondosan megválasztott növényfajból ültetendő, de Magyarországon is sok helyen látható, hogy a sövény egy nyírott cserjesáv, különböző - a tájegységben honos - fajokból nőtt növénycsoportból. Az élő sövény esetén a bejárat egyértelműen szemléltetett, épített elem, általában fából készült, egyszerű, vagy visszafogottan díszített léckapu, oszlopai többnyire fából vannak, ritkán téglából építettek. Az élő sövényben rejlő dinamikát kihasználva találkozunk magas, teljesen elhatároló kerítésekkel, és alig térdig érő, nyírott vagy nyíratlan sövényekkel is. Ez utóbbi hasonlóképp bejutás gátló, amennyiben hagyjuk szélesen nőni, mégsem okoz kárt a tájképben idegen mivoltával.

A településen járva megfigyelhető, hogy a kapuk több helyen nyitva állnak, esetleg hiányoznak. Esztétikus megjelenésű, mikor a kapukhoz tartozó oszlopok kissé kiemelve, a bejáratot pedig szolid jelzés szemlélteti.

Találkozhatunk jó kialakítású telekhatárokkal, ahol az utcafront egybemosódik a magánjellegű előkerttel, és közte húzódik a kerítés. Ezek egyértelmű, és esztétikus megoldások. Általában elmondható, hogy a monotonitásnál kellemesebb a szemnek a ritmusosság, ezért javasolt kerítésnek és a határmezsgyék elhatárolására őshonos fajokból álló kombinált cserjés fasort, vagy "láthatatlan", oszlopok közé feszített drótkerítést alkalmazni.

32 | A településkép formálására vonatkozó ajánlások

KERTEK

Az Őrségben járva megfigyelhetjük, hogy a lakóházakhoz tartozó előkertek nagy gonddal műveltek, legyenek akár egyszerűek, akár díszesek. Az egyszerűségben rejlő szépség megmutatkozik a gondosan ápolt gyepekben, és a roskadásig gyümölcsöt termő fákban. Hagyományosan az Őrségi kertekben nem jelennek meg a helyi erdőt alkotó fafajok (pl. lucfenyő), mert azoknak az erdőben a helye. Annál inkább jellemzőek a gyümölcsfák, alma, körte, szilva, cseresznye, meggy, és ami a "legfontosabb", egy-egy diófa, hiszen "a nélkül nem kert a kert". De a dísznövények is megjelenhetnek, főleg a kerítések mentén, illetve az utcafronton. Virágzó, vagy örökzöld növényekkel találkozhatunk az előkertekben, a hátsó kertek azonban sokszor konyhakerteket művelnek, a növényeket szépen sorokba ültetve, karózva, az ágyások között gyomtalanítva. Az ágyások szélén régi jó paraszti virágokat vetnek, melyek segítik a bővebb termés elérését a méhek és beporzást végző egyéb rovarok csalogatása révén, valamint feldobják a veteményest színpompájukkal. Egyes dísznövények képesek védelmezni a károsítókkal szemben a haszonnövényeinket, érdemes ezekből is ültetni a veteményesbe.

A magyarszombatfai kertekben kevés az épített elem, hiszen a tulajdonosok élvezik a természetességet, annak közelségét. Az autóbekajlók és járdák sokszor csak kitaposott ösvények, esetleg kavicsos felszórta nyomcsávok, melyek gyeppel körülvettek. Ha mégis épített elem létesítésére készülünk, nagy gonddal válasszuk meg a felhasznált anyagokat. A beton elemek és térkő használata helyett válasszunk fát vagy téglát, illetve helyi termésköveket, és törekedjünk az épített elem arányos kialakítására.

Az Őrségi kertekben a gyepek nem kell pázsit minőségűnek lennie, az nem is ideillő. Több fajból álló társulás, egységes és szép megjelenése a rendszeres nyírásból adódik. Akárcsak a házak elhelyezkedését, a kertek kialakítását is meghatározza a domborzat. Ennek következtében enyhe lejtésű vagy rézsűs kertrészek alakulnak ki, melyen a gyepek még gondozható, a nagyméretű támfalak és hozzájuk kapcsolódó vízszintes, szabályos vonalvezetésű felületek ezen a környéken tájidegenek.

Jellegzetes kerti elem az Őrségben a szőlő és a szőlőlugas. Az épp csak fából ácsolt szőlőlugasok sok helyen megjelennek, és a pihenőpaddal kiegészített kerti kompozíció önmagában elég, hogy a nyári forróságot üdőbbé nyihítse. Az ültetvényyszerű kialakításkor már ez nem érezhető, és nagy felületen nem is jelennek meg szőlősorok, de mindenképp meghatározóak a táji léptékben, új telepítés esetén helyük és tájolásuk gondos megfontolást igényel.

34 | A településkép formálására vonatkozó ajánlások

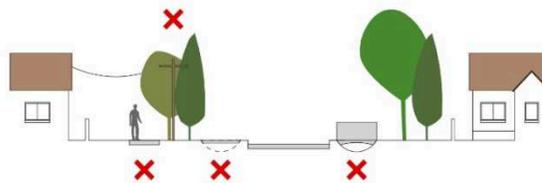
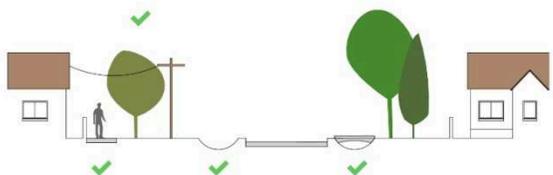
UTCÁK, TEREK

Gödörházán és Magyarszombatfán egy fő utca húzódik végig, ez északkelet-délnyugati irányban keresztülhalad a településeken. Gödörházán a Fő útról leágazó utak vezetnek a szeres épületcsoportokhoz, míg Magyarszombatfa lakott területe jobban rásimul a főútra, hagyományos falusi utcaképet alkotva. A gödörházi bekötőutak keskenyebbek, de általában rendezettek, aszfaltozottak vagy kavicsal szórtak, funkciójukat betöltik. Útsorfákkal a Fő út külterületi szakaszain találkozhatunk, azonban az utcák kereszt-szelvényébe beleférhet, hogy a fasorok kibővítésre kerüljenek a település belterületén is.

Javasolható, hogy útsorfásításkor a fák minimális kiültetési mérete meghaladja a két métert, a választott fajaj tűrőképességei és jellemzői megfelelőek legyenek a célnak.

A település utcáira jellemző a széles keresztmetszet, az útfelület két oldalán széles, nyitott vízelvezető árkok, zöldterület, kerítések, vagy őket helyettesítő sövény, előkert, melyek rendre jól beláthatóak, de növényegyütteseik részben takarják az épületeket. Az utcákon többnyire légkábelek sora húzódik, azonban a településfejlesztési stratégiába beépítendő a földkábelekkel való kiváltásuk.

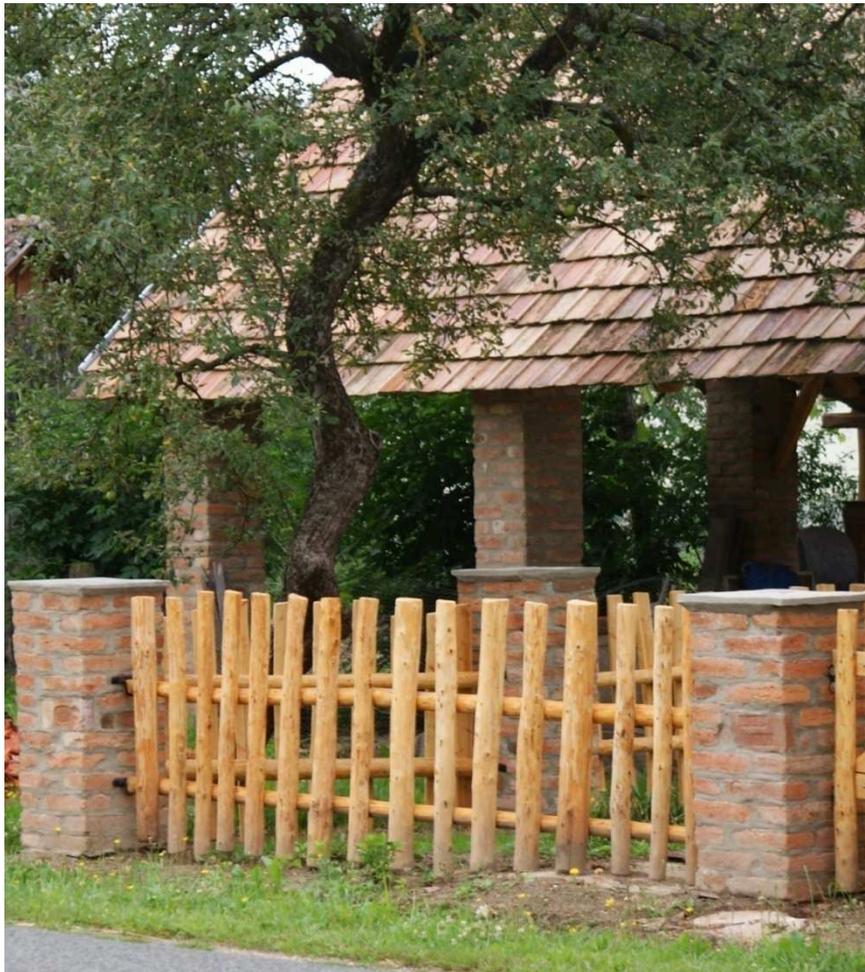
Intenzívebb gondozásra érdemesek a magyarszombatfai harangtorony és a gödörházi szoknyás harangláb körüli terek. Igényesen kialakított tere van a magyarszombatfai Kultúrháznak és Fazekasháznak, valamint a gödörházi Millenniumi Em-

JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA

épületek, építészeti részletek, kerítések, kertek, zöldfelületek kialakítása

JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA

sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések

FELHASZNÁLT IRODALOM

www.magyarszombatfa.hu
www.tak.lechnerkozpont.hu
www.google.com
facebook – Azok Az Erdélyi Fiúk

Winkler Gábor – Útmutató építkezőknek Őrség, Vend-vidék, Vasi hegyhát (1996)

A légifotókat az Őriszentpéteri Közös Önkormányzati Hivatal bocsátotta rendelkezésünkre.

IMPRESSZUM

Magyarszombatfa Község Önkormányzata
9946 Magyarszombatfa, Fő út 66.
Albert Attila – polgármester

megbízásából készítette:

Gáspár Mérnöki Iroda Kft.
9700 Szombathely, Szily János utca 8.

Tervezők:

Gáspár Péter
Palásti Genovéva
Takács András
Török József

Jegyző: Tóth Jenő
Főépítész: Takács András

2017.

